

ЕВРОПСКА КОМПОНЕНТА
ГЕОПОЛИТИЧКОГ ПОЛОЖАЈА СРБИЈЕПроф. др Драгољуб Секуловић, пуковник*
Др Љубомир Гиговић, мајор*

Геополитички положај битно условљава геополитичке смернице државе, њено укључивање у економске, политичке и безбедносне интеграције и укупан друштвени развој. Непосредан утицај на историјски и културни развој Србије имало је географско, културно-религијско и историјско-геополитичко окружење.

У раду се анализира геополитички положај Србије и њено место у глобалним и регионалним геополитичким структурама. Ради максималног искоришћења геополитичких потенцијала у процесу реализације европских интеграција, Србија је активно ангажована путем геополитичких иницијатива, на регионалном и на глобалном нивоу, а изградња и развој савремене саобраћајне мреже у складу су са европским смерницама развоја пан-европске транспортне мреже.

Кључне речи: *геополитички положај, европске интеграције, Европа, Балкан, Србија.*

Увод

У концептуалном и динамичком смислу, геополитички положај неке земље представља најзначајнији конститутивни елемент комплексног географског положаја који обухвата природне, економске, политичке и географске факторе. Он обједињује комплексну оцену природних потенцијала, геодемографских процеса и савремене културно-политичке реалности. Садржи утицаје географских фактора на политичко-историјски процес и условљава развој државе и могућности њеног укључивања у економске, политичке и безбедносне интеграције.¹

* Аутори су запослени у Војној академији.

¹ Грчић, М.: *Политичка географија*, Географски факултет, Београд, 2000.

Савремени процеси у свету, обележени успостављањем новог светског поретка (глобализације) као и све израженијим регионализмима, оставили су дубок траг у геопростору Србије. То се посебно испољава у: геополитичком прекомпоновању, економским процесима и социоекономским структурама, као и етнодемографској структури и укупним демографским проблемима.

У оквиру регионализма Југоисточне Европе, односно земаља западног Балкана, геополитички положај Србије добија нову димензију. Од посебног је значаја настојање ЕУ на формирању трансграничних региона. Основна улога тих региона јесте „дефункционализација државних граница, умањујући њихову баријерну улогу“. Такав процес представља развојни потенцијал за пограничне регионе и за земље Југоисточне Европе у целини, испољен кретањем радне снаге, капитала и културних утицаја.

Географски простор Србије у целини припада различитим еврорегионима и еврокоридорима. Те различитости, у основи, могле би имати низ компаративних предности. За већину земаља припадница различитих еврорегиона које се могу сматрати регионализмима одређеног нивоа као основни проблем поставља се питање заједничких циљева. Није тешко претпоставити да су неки циљеви дијаметрално супротстављени. Одређени проблем у функционисању еврорегиона, посебно оних који захватају делове српског геопростора у вези су са одговарајућом инфраструктуром – различитим нивоима развијености.

У раду су дати аналитички ставови о положају Србије у односу на глобалне геополитичке структуре, геополитичком окружењу Србије на Балкану и геополитичкој иницијативи Србије.

Положај Србије у односу на глобалне геополитичке структуре

Свет је подељен на одређене организоване геополитичке просторне целине. Подручја која се налазе на месту где се супротстављају геополитичке целине или зоне подељеног света – пример Хартленд и Римленд (*Heartland* и *Rimland*, Средишње подручје и Рубно подручје; у српском језику у колоквијалној употреби користи се фонетски транскрибовани енглески термини Хартленд и Римленд) потенцијалне су тачке сукоба интереса. У складу с тим, Фергив (*Fairgrieve*) је појас између копнених и поморских сила називао „*crush zone*“² (зоне притиска), Витлси (*Whittlesey*) је појас између Русије и Немачке називао „*shatterbelt*“³ (појас потреса), а постоје и друге одреднице.

² Fairgrieve, J.: *War and Change in World Politics*, University of London Press, London, 1925.

³ Whittlesey, D.: *German Strategy of World Conquest*, Farrar and Reinhart, New York, 1942.

Почетком шездесетих година Коен (*Cohen*) је, на одређени начин, објединио дотадашње поделе света и израдио нову, из које произлази хијерархијска организација простора.⁴ Такву структуру чинили су: геостратегијска подручја, геополитичке регије, државе и регије унутар држава. На највишем месту у хијерархији његове структуре налазе се два геостратегијска подручја: *поморско и евроазијско континентално* (у српском језику у колоквијалној употреби за *поморско подручје* користи се и фонетски транскрибовани енглески термин *маритимно подручје*). То су подручја у којима се одвијају глобални геостратегијски односи, а унутар њих налазе се политичке регије, које су обликоване као политичке, културне, војне и економске целине.

Геополитичка подручја нису, у потпуности, обухватила све територије, јер се изван њих налазе независне регије: Јужна Азија, Блиски исток (који се још назива „*shatterbelt*“ подручје или појас потреса), Средња Европа и Источна Европа. Подручје Источне Европе представља регију између геостратегијских подручја која значајно утичу на њен развој, али исто тако овај простор може да утиче на односе између геостратегијских целина. Концепт „*shatterbelt*“ доста је присутан у геополитичким расправама. Махан (*Mahan*) је сматрао да се у Азији између тридесете и четрдесете паралеле налази зона нестабилности, која је раздвајала руске и британске интересе у том подручју.⁵ Фергрив је заговарао тезу да постоје зоне притиска састављене од држава које се налазе између маритимног и континенталног геостратегијског подручја.⁶ То подручје притиска простире се од Северне Европе преко Источне Европе, Балкана, Турске, Ирана, Авганистана до Кореје. Хартсхорн (*Hartshorne*) је заступао становиште да се та зона налази, искључиво, у подручју Источне Европе и Југоисточне Европе.⁷

Осетљиве зоне су стратегијска подручја у којима је дошло до политичке фрагментације услед надметања између маритимног и континенталног подручја. Осетљиве зоне тешко је одредити у географским границама, јер једно подручје нестабилности може веома лако утицати на суседна стабилна подручја. Исто тако, осетљиве зоне могу се стабилизovati и усмерити према нормалном политичком и економском развоју. Посебно осетљиве зоне јесу подручје Блиског истока и Југоисточне Азије.

У глобалном геополитичком погледу, простор Балкана заузима посебно место. Распад СФРЈ може се посматрати као сукоб унутар зоне нестабил-

⁴ Cohen, S.: *Geography and Politics in a World Divided*, Random House, New York, 1963.

⁵ Mahan, A. T.: *The Influence of Sea Power upon History: 1660–1783*, Utlle Brown, Boston, 1900.

⁶ Fairgrieve, J.: *Geography and World Power*, University of London Press, London, 1915.

⁷ Hartshorne, R.: *The United States and „the Shatter Zone“ in Evrope*, u: Weigert, H., and Stefansson, V.: (eds.), *Compass of the World*, Macmillan, New York, 1944.

ности на југоистоку Европе. Термин Балкан на Западу стекао је негативно одређење као простор у којем се одвијају процеси (дезинтеграције) потпуно супротни од процеса у Западној Европи (интеграције). То је подручје нестабилности и осетљивости на чијој територији се преламају многи геостратегијски интереси. Успеси њиховог остваривања повезани су са стабилношћу регије. Уколико је регија нестабилна – постоји већа могућност за остваривање одређених посебних стратегијских интереса, а уколико је стабилна – заједнички интереси постају доминантни. Из тих разлога, у интересу свих балканских држава јесте развој међусобних мултилатералних односа и активно ангажовање у европским интеграцијама.

Важна карактеристика геополитичког положаја Србије јесте њена историјска припадност „*shatterbelt*“ подручју, санитарном кордону и балканском геополитичком чвору, у којем се преплићу разнородни стратегијски интереси Средње Европе, Евроазије, атлантског и исламског света. Са становишта европске и светске геополитичке структуре, на простору Балкана сударају се утицаји четири *Велика простора*. Највећи значај међу њима имају *Евроазија* (Русија), и *Mitteleuropa* (Немачка) [немачки термин који је до првог светског рата означавао концепт региона Средње Европе, нешто шири од данашњег, односно земље које су под немачким културним утицајем, примед. уредника]. Између њих се налази „*санитарни кордон*“ који је, у савременом геополитичком распореду, географски померен из Средње Европе према Источној Европи.

На нашем геопростору *атлантизам* има значајне геополитичке интересе, чији су традиционални носиоци Велика Британија и Француска, а данас САД. Као противтежа атлантизму, Немачка константно стреми изградњи европске дијагонале, чији је вектор усмерен према Балкану, Малој Азији и Блиском истоку (*Drang nach Osten*), [немачки – Продор на Исток, примед. уредника]. У прилог тој тези могу да послуже класични примери из светских ратова, као и садашња спољна политика Берлина у региону. Чињеница јесте да уједињена Немачка (*Mitteleuropa*) поновно демонстрира своје спољнополитичке претензије на европској дијагонали. Главни инструмент у модерној немачкој геополитици према дијагоналама јесте њена спољна економска активност. После хладног рата она користи друштвено-економске трансформације у Источној Европи и враћа своје економске позиције у региону. У последњој деценији 20. века Немачака је апсолутни лидер међу спољнотрговинским партнерима и инвеститорима у Србији и у свим државама Југоисточне Европе.

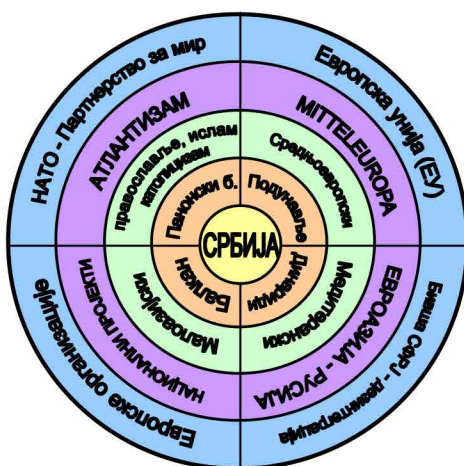
Геопростор Србије, традиционално, под утицајем је *арапско-исламског* света. Највећи значај у том односу имају Турска, Иран, државе Средње Азије, Блиског истока и Северне Африке.

Геополитичко окружење Србије

Да би се анализирао геополитички положај Србије неопходно је сагледати низ специфичних друштвених и природних фактора који непосредно условљавају историјски и геополитички развој Србије. Геополитички положај наше државе је сложен, јер је одређен спојем различитих географских, културно-историјских и геополитичких фактора. На историјски и културни развој Србије непосредан утицај имало је њено географско, културно-религијско и историјско-геополитичко окружење.

Елементи структуре геополитичког окружења Србије (шема – 1):

- *географски* – Панонски басен, Подунавље, Балкан, Динариди;
- *културно-религијски* – средњоевропски, малоазијски и медитерански утицај, као и православље, ислам и католичанство;
- *историјско-геополитички* – Mitteleuropa (Drang nach Osten), Евроазија (Русија), атлантизам (САД, Велика Британија, Француска) и национални пројекти (Велика Албанија и друго) и
- *савремено геополитичко окружење* – НАТО, Партнерство за мир, Европска унија, бивша СФРЈ (дезинтеграција) и Европске институције и организације.

- ГЕОГРАФСКИ
- КУЛТУРНО-РЕЛИГИЈСКИ
- ИСТОРИЈСКО-ГЕОПОЛИТИЧКИ
- САВРЕМЕНО ГЕОПОЛИТИЧКИ

Шема 1 – Елементи геополитичког окружења Србије

Географско окружење. Србија се налази на најважнијим путним правцима који повезују Европу и Азију и заузима површину од 88.361 km². Припада јужно-европском, средњоевропском, балканском и подунавском геопростору и одувек је представљала раскрсницу различитих цивилизацијских токова. Отуда и њена специфичност у мултикултуралности, мултинационалности, мултиконфесионалности, односно суживоту различитости. Поред већинског српског народа (83%),⁸ у Србији живе припадници још 26 других народа и народности.

Облик територије Србије је полуприкупљен и то резултира великом дужином граница – 2.397 километара (копно обухвата – 1.717 km, док 680 km чине реке).⁹ Већи део границе Србије јесте природно јак и води преко гребена планина, међутим значајан део границе представља *природни отвор*. У рељефном смислу, северно од линије Гучево–Голубац граница је природно слаба и отворена – 955 километара. Ту рељефну отвореност умањују токови река Дунав, Сава, Дрина и Тиса. По низијском рељефу граница је отворена – 619 километара. На истоку Србија се граничи са Румунијом и Бугарском – од 915 km, на северу са Мађарском – 166 km, на западу са Хрватском и Босном и Херцеговином – 706 km и на југу са Црном Гором, Албанијом и БЈР Македонијом – 610 километара. У војно-политичком смислу, обезбеђење овако дугих граница посебно је сложено питање и захтеван посао, па су важни мултилатерални односи суседних држава. Квалитет међудржавних односа битно утиче на геостратегијску осетљивост граница, чак 55% граница Републике Србије односи се на геополитичко нестабилно суседство (Хрватска, Босна и Херцеговина, Албанија и БЈР Македонија). По Резолуцији 1244 Савета безбедности УН-а, Србија не контролише 157 km границе према БЈР Македонији и 127 km границе према Албанији што је веома неповољна геополитичка чињеница.¹⁰ Србија још увек није решила питање граница са појединим суседним државама (Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија). На спорним секторима могући су инциденти, иако се стално истиче потреба за мирољубивим решавањем тих проблема.

Геополитички положај, у великој мери, зависи од физичког (морфолошког) геофактора и природних веза. Преко Панонске низије и Дунава Србија је природно отворена према средњој Европи, чиме представља природно најпогодније и најстабилније мостовно утврђење, које тесно повезује централни и југоисточни део европског полуострва са предњом Азијом и северном Африком. Дунавски басен је, одувек, био важан за Србију. Отварањем канала Рајна – Мајна – Дунав, Црно море и луке Блиског истока и Далеког истока постале су много ближе Европи. Са Јадранским морем и Црном Гором повезује је пруга Београд – Бар. Преко ње пролазе сувоземни коридор

⁸ Без Косова и Метохије, Попис 2002.

⁹ Републички геодетски завод, Београд, 2003.

¹⁰ Министарство спољних послова СЦГ, Служба за границе, Београд, 2006.

X паневропске магистрале и међународна река Дунав (коридор VII). Они чине најкраћу везу између западне Европе и централне Европе, с једне стране, и Блиског истока, Азије и Африке, с друге стране. Ови путеви прате правац тока реке Дунав и долине реке Мораве, која се код Ниша раздваја на два крака. Први пут прати Јужну Мораву и Вардарску долину до Солуна, а други пут реку Нишаву према Софији и Истанбулу.

Северни део Србије – Војводина, претежно је равничарски, док су централни и јужни делови брдовити и планински. Равнице се налазе у Панонској низији и њеним ободним деловима: Мачва, Посавина, Поморавље, Стиг и Неготинска крајина у источној Србији. Србија има 55% обрадиве површине, док је 27% под шумом.

Културно-религијско окружење. Геопростор Србије припада средишњем делу јужнословенског простора Балканског полуострва. Током историје, у ширем окружењу српског геопростора, развијало се неколико цивилизација: старогрчка, римска, византијска, германска, мађарска и исламско-турска. Оне су имале великог утицаја на развој целокупног простора Балкана, јер су се често ту и сукобљавале. Непосредни утицај на историјски развој Србије имала су три културно-цивилизацијска круга: малоазијски, балкански и средњоевропски. Сва три круга, у различитим раздобљима историјског развоја, били су присутни на територији Србије, о чему сведоче многи културно-историјски споменици. У тренуцима доминације једног културно-религијског круга, често се потискивао утицај других, што је изазивало сукобе. Ретка су и врло кратка историјска раздобља у којима су сва три круга била у равнотежи. Савремени културно-религијски положај Србије је сложен, јер је одређен положајем на споју три културно-религијска круга, односно сударом различитих етничких, културних и религијских фактора.

Историјско-геополитичко окружење. Преко Балкана био је усмерен продор турских снага у Европу, као и општи смер германског интересног продора према југоистоку (*Drang nach Osten*). Честе сеобе кроз историју, које су посебно биле изазване турским продорима, чиниле су тај простор нестабилним. Последица тих догађања и преламања интереса различитих сила била је подела простора и народа, што је онемогућавало и успоравало њихов политички развој. Такође, стално је присутан сукоб који атлантизам води против Европе, пре свега Немачке и Русије, користећи сва средства, од политике *divide et impera* до војних интервенција Атлантског савеза. На евроазијском попришту тог сукоба Србија заузима средишњи положај, а геополитички положај битно је одређивао и одређује судбину нашег народа.

Савремено геополитичко окружење. Крајем деведесетих година 20. века Балкан је доживео значајну геополитичку транзицију – захваћен је процесом глобализације и евроинтеграције. Југославија је политички дезинтегрисана у игри интереса великих сила и снага републичко-покрајинског полицентричног етатизма, тј. партикуларизма етнократије. Противречности су

доведене до конфликта – у БиХ, Србији и на Косову и Метохији. У новим геостратегијским условима Срби су, као нација, остали изоловани и подељени. Из развојно-цивилизацијских разлога Србија мора ући у евроинтеграцијске процесе и одговорити на изазове глобализације Балкана, са свешћу о последицама и својој улози у тим процесима. Друштвени процеси указују на потребу да се интензивирају процеси привредне и културне сарадње Србије са другим балканским државама. Међутим, јужна српска покрајина још дуго ће бити фактор нестабилности у целом региону.

Опредељење за сарадњу балканских држава јесте логична оријентација за Србију, јер би најпре требало да почне процес регионалне сарадње, повезивања и интеграције држава региона, па тек онда улазак у Европску унију. Међутим, пракса је показала да највећи број балканских држава све више испољава тенденцију самосталног уласка у Европску унију. Таква оријентација указује на то да ће у првој деценији 21. века регионално повезивање балканских држава и Србије, ићи кроз систем европских институција. То је пут који су изабрале балканске државе и који ће им помоћи у модернизацији својих друштава.

Геополитички положај Србије на Балкану

У последња два века Балкан је био један од најексплозивнијих геополитичких чворова у свету. Осим држава које се географски налазе на Балканском полуострву, балканском геополитичком чвору у ширем смислу припадају и Мађарска, Румунија, Молдавија, Турска и просторно удаљени Кипар. За тај регион често се користи појам Југоисточна Европа.

У оцени положаја Србије у оквиру балканског геополитичког чвора од значаја је анализа спољнополитичких центара моћи и њихових геополитичких партнера у региону, као и односи према другим геополитичким чворовима (Кавказ, Блиски исток) или кључним зонама (Босфор, Дарданели, Суец). Обично, центри моћи, као што су САД, НАТО, ЕУ и други, демонстрирају своју наклоност према заштити интереса одређеног етноса, религије или државе. Као историјски примери могу да послуже односи између *Евроазије* (Русије) и православне Србије, као и између *Mitteleuropa* (Немачка, Аустрија) и католичке Хрватске. У последњим деценијама 20. века атлантска политика, нарочито САД, подржавају муслимане у региону. Најочигледнији пример за то јесте америчка позиција у конфликтима у Босни и Херцеговини и на Косову и Метохији.

Да ли је Србија геополитичко средиште, или ако се примени Мекиндрова теза – „*hartland*“ Балканског полуострва? Спочетка прошлог века први пут су формулисане геополитичке идеје, а од тада геополитичка ситуација у свету, Европи и Балкану знатно се изменила. Данас се не може, са сигурношћу, издвојити један „*hartland*“ или средиште у балканском геополитичком

чвору. Са различитих становишта геополитичке анализе, на Балкану се могу издвојити најмање четири значајна геополитичка средишта.

У **саобраћајно-транзитном** смислу првостепени значај Србије као геополитичког средишта балканског полуострва је неоспоран. Наиме, од десет паневропских транспортних коридора, који спајају просторе континента од виталног стратешког значаја за Европу, три су од битног геостратешког значаја за геопростор Србије¹¹ (Карта). То су коридори X, VII и VIII. Оса коридора X иде од Салцбурга према Љубљани и Загребу, затим до Београда и даље ка Солуну и Истамбулу. Један крак тога коридора пролази од Будимпеште до Београда, одакле се уклапа у западноевропску и централнобалканску стратешку трансверзалу. Коридор X повезује осам држава, а укључујући краке још неколико држава. Од укупне дужине путева (2.360 km), Србијом пролази око 800 km. Посредно, преко овог коридора Србија гравитира ка коридору пет (од централне Европе до северног Јадрана) и коридору четири (Будимпешта – Букурешт – Црно море).

Паневропски коридори од геостратешког значаја за Србију

¹¹ Гиговић, Љ.: „Чиниоци геостратегијског положаја Србије“, Зборник радова са научног скупа *Србија и Република Српска у регионалним и глобалним процесима*, Требиње 2007, Београд–Бањалука, 2007, стр. 57.

Коридор VII води воденим током Дунава, спајајући Србију са централном, западном и југоисточном Европом и Црним морем. Повезује део западне и централне Европе са басеном Црног мора, а одатле и са Блиским истоком, Малом Азијом и каспијским делом Евроазије. Непотребно је посебно наглашавати значај дунавског коридора за геостратешки, привредни и инфраструктурни развој Србије. Нашу земљу Дунав повезује са осам европских земаља, а Србијом пролази 588 километара. Дунав је део система канала Рајна – Мајна – Дунав и Србији отвара велике економске и развојне могућности.

Коридор VIII води од западне обале Црног мора, преко Софије и Скопља ка Тирани и Отрантским вратима. Трансверзалног је карактера и пресеца коридор X, којим је Србија повезана са Средоземљем – Грчком и Црним морем. Војним ангажовањем НАТО-а на Косову и Метохији (КиМ), а нарочито геостратегијском битком САД-а за остваривање својих интереса у Каспијском басену, коридор VIII има посебан значај за остваривање америчких геополитичких интереса на Балкану и у европском делу Евроазије. Незаконито осамостаљивање КиМ-а и претња у вези са његовим изузимањем из државног устројства Србије непосредно је у функцији појачања значаја коридора VIII, који би знатно умањио геостратегијски значај коридора X.

У оквиру зона паневропских коридора, у наредном периоду створиће се услови за интензивни економски развој. Из тих разлога државе које се простиру у зонама тих коридора имају повољан геостратегијски положај. У односима са суседима и главним центрима светске моћи, потребно је да политичким и укупним развојним стратегијама позитивно валоризују свој повољан геостратегијски положај.

Са становишта **етноконфесионалних односа**, средиште балканског геополитичког чвора лоцирано је на западном делу Балканског полуострва, односно на простору Босне и Херцеговине.

У **политичко-територијалном смислу**, геопростор који има највећи геополитички значај јесте БЈР Македонија, која има петнаестогодишњу државну традицију, непризнату од својих суседа.

Са **војно-политичког становишта** најважнији центар геополитичког чвора Балкана јесте Турска, која је неоспоран економски и војно-политички гигант. Геополитички значај Турске проистиче из још неколико фактора: контроле мореуза – најповољнији мост између Европе и Азије, непосредне близине других геополитичких чворова, као што су Кавказ, средња Азија и Блиски исток, чланства у НАТО-у и војно-политичког покровитељства САД-а.

Када је реч о геостратегијском аспекту односа Србије и Европске уније, битно је истаћи два момента: 1. Србија се налази у зони институционалног, политичког и војнобезбедносног окружења Уније; 2. У оквиру европско-натовског прстена, Србија је судбински укљештена унутар два етничко-историјски експлозивна „бермудска троугла“, који се међусобно преклапају: у ве-

зи са косовским синдромом, у троуглу Албанија – Македонија – Србија и у вези са босанско-муслиманским синдромом, у троуглу Хрватска – БиХ – Србија. У интересу наше државе јесте да њен однос према Европској унији буде активан. Те активности морају бити усмерене ка савезу са оним политичким и економским снагама које су ангажоване на изградњи европских интеграција. Србија припада Европи, не само историјски и географски, већ и политички и економски. Наша земља просторно представља важну раскрсницу на Балкану, коју чине њена врата према југоистоку и, као таква, могла би да пружи позитиван допринос уједињеној Европи.

Геополитичке иницијативе Србије

Србија се налази пред избором геополитичке стратегије гарантоване националне целовитости и сигурности. Основни критеријуми за дефинисање геополитичких приоритета Србије треба да буду постављени у зависности од реалности њеног геополитичког и геостратешког положаја. У остваривању своје европске интеграције Србија треба активно да се ангажује на више геополитичких иницијатива, с обзиром на културно-историјски развој, географски положај и регионалну геополитичку структуру. Требало би да искористи јединствени положај државе на раскрсници три важне европске субрегије ради јачања своје улоге у процесима интеграције свога простора и да заузима уравнотежени однос са великим силама. Промене у том подручју најочитије су у политици према суседима, као и у односима са Западном Европом и другим државама, које нису географски смештене на европском континенту, али имају значајну улогу за развој међународних односа (Кина, Јапан и друге).

Активни допринос европским интеграцијама Србија даје у развијању регионалних односа путем: Јадранске иницијативе, Иницијативе за сарадњу у Југоисточној Европи (SECI), Пакта за стабилност Југоисточне Европе, Процеса сарадње земаља Југоисточне Европе (SEECP), Централноевропске иницијативе (CEI) и Балканске иницијативе. Ове иницијативе произлазе из географског, културно-религијског и историјско-геополитичког регионалног развоја Србије и Југоисточне Европе. С обзиром на данашње глобалне геополитичке структуре, важно је развијати и следеће иницијативе: европску (ЕУ, Веће Европе, ОЕСС), евроатлантску (САД, НАТО) и глобалну (УН, Русија, Кина).

Србија би могла да постане важно упориште безбедности у Средњој Европи и на Балкану. Иако није чланица НАТО-а, Србија је укључена у Програм Партнерство за мир, те на тај начин постаје значајан фактор регионално-безбедносних иницијатива у две преклапајуће субрегије (балканска и средњоевропска). Такве субрегионалне иницијативе значајно би придонеле

развоју европског и регионалног савеза у конструктивном и стабилизирајућем смеру. Један од услова приступању интеграцијама јесте реформа система безбедности и система одбране, којима би се обезбедила нужна интероперабилност са системом европске колективне безбедности. Деловањем на развој европских, евроатлантских и глобалних иницијатива, Србија ће успешно валоризовати њену европску геополитичку компоненту.

Закључак

Геополитички положај одређује Републику Србију незаобилазним простором у повезаности севера, запада, истока и југоистока Европе. Анализирајући геополитички положај Србије, уочава се да њен геопростор представља подручје у којем се прожимају разнородни интереси Средње Европе, Евроазије, атлантског и исламског света. Ту се сударају утицаји четири *Велика простора*. Највећи значај имају *Евроазија* (Русија), и *Mitteleuropa* (Немачка). У геостратешком погледу, она представља физичку везу Европе, Азије, Блиског истока и Средоземља. Посебну геостратегијску димензију представља чињеница да се зоне, три од десет паневропских коридора, за које је Европска комисија утврдила да су од виталног стратегијског значаја за Европу, простиру преко геопростора Србије и у његовој непосредној близини. Из такве анализе положаја Србије произлази да је основна геостратегијска детерминанта Србије њена *транзитност*.

Повољан геополитички и геостратегијски положај Србије може се успешно валоризовати у условима њене пуне европске интеграције, и то: хармонизацијом односа са окружењем, стабилизацијом унутрашњих прилика и сарадњом са европским и светским институцијама и асоцијацијама. Зато је приоритетни геополитички интерес Србије њена интеграција у европски, економски, политички и безбедносни систем.

Литература

1. Гиговић, Љ.: „Чиниоци геостратегијског положаја Србије“, Зборник радова са научног скупа *Србија и Република Српска у регионалним и глобалним процесима*, Требиње 2007, Београд – Бањалука, 2007, стр. 55–62.
2. Грчић, М.: *Политичка географија*, Географски факултет, Београд, 2000.
3. Mahan, A. T.: *The Influence of Sea Power upon History: 1660–1783*, Utile Brown, Boston, 1900.
4. Секуловић, Д.: „Балкан и Србија у новом светском поретку“, Зборник радова са научног скупа *Србија и Република Српска у регионалним и глобалним процесима Требиње 2007*, Београд – Бањалука, 2007, стр. 49–53.

5. Србија у бројкама, Републички завод за статистику, Београд, 2003.
6. Fairgrieve, J.: *Geography and World Power*, University of London Press, London, 1915.
7. Fairgrieve, J.: *War and Change in World Politics*, University of London Press, London, 1925.
8. Hartshorne, R.: *The United States and „the Shatter Zone“ in Europe*, Weigert, H, and Stefannson, V, (eds), *Compass of the World*, Macmillan, New York, 1944.
9. Cohen, S.: *Geography and Politics in a World Divided*, Random House, New York, 1963.
10. Whit Hesej, D.: *German Strategy of World Conquest*, Farrar and Reinhart, New York, 1942.